

სახელმწიფოს როლი სოციალურ-ეკონომიკური და ეკოლოგიური პრობლემების გადაწყვეტაში

DOI:10.36962/ECS105/8-10/2023-53

რევაზ შენგელია

ემდ, სტუ პროფესორი
economica_2008@yahoo.com

ჟუჟუნა წიკლაური-შენგელია

ემდ, სტუ პროფესორი;
tsiklauri-shengeliajuna05@gtu.ge

ნათია შენგელია

ეად, სტუ ასოცირებული პროფესორი,
ლუბლინის ტექნოლოგიური უნივერსიტეტის
მონვეული პროფესორი
natia.shengelia@oxfordbrookes.net

რეზიუმე

განხილულია ეკოლოგიისა და ეკონომიკის დიალექტიკური კავშირი, სახელმწიფოს როლი ეკოლოგიური პრობლემების გადაჭრაში, დახასიათებულია საქართველოს ეკონომიკაში არსებული ზოგიერთი არასახარბიელო მდგომარეობა და მისი გაუმჯობესების გზები; გამოკვეთილია ეკონომიკური ზრდის ერთ-ერთი უმთავრესი დამაბრკოლებელი ფაქტორის-მორალურად მოძველებული მეცნიერულ-ტექნიკური ცოდნის(მტც) მოვლენის ობიექტურად არსებობა; წარმოჩენილია განათლების სფეროში მოღვაწე მუშაკთა როლი ეკონომიკაში არსებული არასასურველი მდგომარეობის გამოსასწორებლად და ქვეყნის შემდგომი წინსვლის საქმეში. ნაჩვენებია მტც და ფიზიკური კაპიტალის დაგროვებისა და გამოყენების მკვეთრი თავისებურებანი მოძველების თვალსაწიერით, გამომდინარე აქიდან ნაჩვენებია მტც უაღრესად დიდი როლი ეკონომიკური ზრდისა და განვითარებისათვის.

საკვანძო სიტყვები: ინვესტიცია, მორალური მოძველება, ეკოლოგია, ეკონომიკური განვითარება.

ძირითადი ტექსტი

მთელი თავისი არსებობის მანძილზე ადამიანი ყოველთვის ცდილობდა შეექმნა ისეთი გარემო პირობები, რომლის დახმარებითაც ცხოვრებას უფრო გაიმარტივებდა, მას არ ჰქონდა სამყაროს სრული სურათი და წყვეტდა მხოლოდ მომენტალურ ამოცანებს, იქნებოდა ეს საკვების მოპოვება თუ საცხოვრებელი ადგილის პოვნა. და ყოველ ჯერზე შექმნისა და **განვითარების** ვექტორი მიმართული იყო გარემოსკენ, რომელსაც ადამიანი თავისი მოთხოვნილებების შესაბამისად იყენებდა. შესაბამისად, სწრაფ ეკონომიკურ ზრდა-განვითარებას თან ახლდა ნეგატიური გავლენა ეკოლოგიურ გარემოსა და ბუნებრივ რესურსებზე. ამჟამად კაცობრიობის პრობლემებს ამძიმებს ის ფაქტი, რომ იძულებული ვხდებით რესურსების მზარდი ნაწილი **დაიხარჯოს არა წარმოების განვითარებაზე, არამედ გარემოს გადარჩენაზე** (წინააღმდეგ შემთხვევაში, მისი დაბინძურება იწყებს მთლიანი ეროვნული პროდუქტის ზრდის შენელებას) მსგავსად იმისა, როგორც ეს ხდება ხშირად რეალურ ცხოვრებაში, როცა „ადამიანები ხარჯავენ ფულს ჯანმრთელობის აღსადგენად, რომელიც დაკარგეს ფულის საშოვნელად/პლატონი/“. გამოდის რომ ეკოლოგიური ფაქტორი შეიძლება იყოს **მიზეზი როგორც ეკონომიკური ზრდის შენელების** (ეკოლოგიის გათვალისწინება დიდძალ ხარჯებთანაა დაკავშირებული), **ასევე დაჩქარებისა** (ეკოლოგიის გათვალისწინებამ მომავალში შეიძლება ახალი საწარმოების შექმნის საჭიროება გამოიწვიოს, გარდა ამისა, ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქტებზე დიდი მოთხოვნა კიდევ უფრო დააჩქარებს ეკონომიკის განვითარებას). ასეთ პირობებში **სოციალურ ეკონომიკურ-ეკოლოგიური პრობლემების გადაჭრაში სახელმწიფოს როლი რომ უაღრესად დიდია, ამაზე არავინ დაობს.**

მაგრამ ეს არ ნიშნავს იმას, რომ ეკოლოგიაზე ზრუნვა კერძო კომპანიების ამოცანა არ იყოს. პირიქით, მათი საქმიანობის წარ-

მატების საფუძველია, რადგან **ჯერ ერთი**, ასეთი ზრუნვა, მიუხედავად თავიდანვე განეული დიდი ხარჯებისა, მომავალში ფულის დაზოგვის საფუძველი შეიძლება გახდეს, მაგალითად, მზის ენერგიაზე გადასვლა თავდაპირველად დიდ ინვესტიციებს მოითხოვს, მაგრამ მომავალში ის ელექტროენერგიაზე ხარჯების შემცირებას გამოიწვევს¹. **მეორე**, ვინაიდან ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქტებზე მოთხოვნა ახლაც დიდია და მომავალში კიდევ უფრო მნიშვნელოვნად გაიზრდება, ბუნებრივია, ეს გამოიწვევს მხოლოდ ასეთი პროდუქციის მწარმოებელი კომპანიების წარმატებებს-მსოფლიო ბაზარზე კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას, იმიჯის დამკვიდრებას, შესაბამისად, ახალი მომხმარებლების გაჩენას; უფრო მეტი, როგორც ქვეყნის, ისე საწარმოების დონეზე საინვესტიციო გარემოს გაუმჯობესებას.

მართალია, ეკოლოგიური პრობლემების დაძლევისკენ მიმართული ღონისძიებები როგორც კომპანიების ისე მთელი საზოგადოების ზუნვის საგანია, მაგრამ, როგორც წესი, უპირველეს ყოვლისა სახელმწიფოს ამოცანაა. გრეგორ მენქიუს „ეკონომიკის პრინციპების“ მეშვიდე პრინციპში აღნიშნულია, რომ „მთავრობას ზოგჯერ შეუძლია ბაზრის ფუნქციონირების შედეგების გაუმჯობესება“². მართალია, „უხილავი ხელი“ საბაზრო ეკონომიკის რეგულირების ძლიერი საშუალებაა, მაგრამ ზოგჯერ ადგილი აქვს „საბაზრო ჩავარდნას“, რომლის ერთ-ერთი მიზეზია გარეგანი ფაქტორის არსებობა. კლასიკურ მაგალითად ამისა „ეკონომიკის პრინციპებში“ დასახელებულია გარემოს დაბინძურება. როცა ქარხნის გამონაბოლქვი აბინძურებს გარემოს, ის ზიანს აყენებს სხვას. ასეთ შემთხვევაში დგება მთავრობის მიერ ღონისძიებების გატარების მომენტი დაბინძურებული გარემოს გასაჯანსაღებლად³. სწორედ ამ ქრთმშია დანახული ეკონომიკური ზრდა-განვითარება საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია საქართველო 2020-ში, რომელიც სამ უმთავრეს პრინციპს ემყარება. **პირველი პრინციპი** ეკონომიკის რეალური (წარმოების) სექტორის განვითარებაზე ორიენტირებული სწრაფი და ეფექტიანი ეკონომიკური ზრდის უზრუნველყოფაა, რაც განაპირობებს ქვეყა-

ნაში არსებული ეკონომიკური პრობლემის გადაჭრას, სამუშაო ადგილების შექმნასა და სიღარიბის დაძლევას; **მეორე პრინციპია** ინკლუზიური ეკონომიკური ზრდის ხელშემწყობი ეკონომიკური პოლიტიკის გატარება; **მესამე ძირითადი პრინციპია** ეკონომიკური განვითარების პროცესში ბუნებრივი რესურსების რაციონალური გამოყენება, ეკოლოგიური უსაფრთხოებისა და მდგრადობის უზრუნველყოფა და ბუნებრივი კატაკლიზმების რისკების თავიდან აცილება.

ვინაიდან ეკოლოგიურ **დაბინძურებას საზღვრები** არ გააჩნია, ასეთი გლობალური პრობლემის გადაჭრა **ყველა სახელმწიფოს ჩართულობის**, ერთობლივი მოქმედების გარეშე შეუძლებელია⁴. ეკონომიკის განვითარების სანაცვლოდ ეკოლოგიის უგულვებელყოფა ეს იგივე ადამიანთა ჯანმრთელობის უგულვებელყოფაა, განსაკუთრებით საქართველოში, სადაც ეს პრობლემა აშკარად შესამჩნევია, რადგან როგორც მონაცემებიდან ირკვევა 100 000 მოსახლეზე დაბინძურებით გამოწვეული სიკვდილიანობით ევროპის რეგიონში საქართველოს მეორე ადგილი უკავია⁵.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ეკონომიკის მე-7-ე პრინციპის მიხედვით თუ ვიხელმძღვანელებთ, საჭიროა ეკონომიკურ ზრდა-განვითარებასა და ეკოლოგიის მოთხოვნებს შორის შესაბამისობა, საზღვრების დადგენა, პროპორციების გათვალისწინება, რაშიც **სახელმწიფოს როლი**, როგორც თითოეულ ქვეყანაში, ისე ყველგან უაღრესად დიდია. ამ მიმართულებით, თუ მართლაც გვსურს **კონკურენტუნარიანი ეროვნული ეკონომიკის** გრძელვადიანი, მდგრადი ზრდა-განვითარება, სახელმწიფოს სწორი პოლიტიკით ინვესტიციები უნდა წარემართოთ **ტექნოლოგიური განვითარებისა და ინოვაციისაკენ**, რადგან ამ სფეროში არსებული დაბალი დონე განაპირობებს **ბუნებრივი რესურსების არარაციონალურ გამოყენებას და საფრთხეს უქმნის ქვეყნის ბუნებრივ სიმდიდრეს, საბოლოო ანგარიშში კი ეკოლოგიური მდგომარეობის გაუარესებას. წინააღმდეგ შემთხვევაში** საქართველოში წარმოებული საქონელი ისევ იქნება არაკონკურენტული, დაბალი დამატებული ღირებულების

მქონე და დავრჩებით მხოლოდ შედარებით განვითარებული გადამამუშავებელი მრეწველობის იმედად, რომელიც პირდაპირ არის მიბმული საქართველოში მოპოვებულ ბუნებრივ რესურსებზე და სოფლის მეურნეობის ადგილობრივ ნაწარმზე. იმისათვის, რომ აღმოიფხვრას ინოვაციურ განვითარებაში არსებული სავალალო მდგომარეობა, ვფიქრობთ, პირველ რიგში, **ინვესტირება უნდა მოვახდინოთ სუსტად განვითარებულ მეცნიერულ-ტექნიკური ცოდნაში**, რადგანაც ინვესტირებას განათლებაში, ცოდნაში გრძელვადიანი ეკონომიკური ზრდისათვის ისეთივე მნიშვნელობა აქვს, როგორც ფიზიკურ კაპიტალში⁶. უფრო მეტიც, მტკ და ფიზიკურ კაპიტალის დაგროვებისა და გამოყენების მკვეთრი თავისებურებიდან გამომდინარე მტკ დაგროვება მთელი კაცობრიობის მანძილზე ყოველთვის უსწრებდა ფიზიკურ კაპიტალის დაგროვებას, რადგან ცოდნა და გამოცდილება მრავალი წლის განმავლობაში მხოლოდ მორალური მოძველების შემდეგ თუ ხდებოდა უვარგისი. გამომდინარე აქიდან მტკ უაღრესად დიდი როლი აქვს ეკონომიკური ზრდისა და განვითარებისათვის.

ჩვენი აზრით, საქართველოს მთავრობამ განსაკუთრებული მნიშვნელობა უნდა მიანიჭოს მტკ სფეროში ისეთ ინვესტიციების მოზიდვას, რომლებიც ხელს შეუწყობს ქვეყანაში მაღალი დამატებული ღირებულების შექმნას, კონკურენტუნარიანობის ზრდას და, რაც მთავარია, სოციალურად ვარგისი, ინოვაციური, **ეკოლოგიური ტექნიკის, ტექნოლოგიების წარმოებას და დანერგვის სტადიაზე** კონკურენტული გარემოს ფორმირებას.

კონკურენტუნარიანი, სოციალურად ვარგისი, ინოვაციური, **ეკოლოგიური ტექნიკის, ტექნოლოგიების შექმნა** წარმუდგენელია კონკურენტუნარიანი ცოდნის გარეშე. ამ თვალსაზრისით თანამედროვე მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუციის, გლობალიზაციის პირობებში სავსებით შესაძლებელია წარმოების მსგავსად ვიმსჯელოთ არამართო ტექნიკის, არამედ მეცნიერულ-ტექნიკური ცოდნის მორალური მოძველების შესახებაც. ამ უკანასკნელის ობიექტურად არსებობა იმიტაც დასტურდება, რომ ჩვენში ხშირად როგორც ცალკეული ინდივიდი, ისე სახელ-

მნიფო ყოველნაირად ცდილობს დაზოგოს სახსრები განათლებაზე (მითუმეტეს ეკოლოგიურ განათლებაზე-ხაზგასმა ჩვენია) და მეცნიერებაზე და ანგარიში არ გაუწიოს იმ ფაქტს, რომ იაფი და უხარისხო ცოდნიდან მიღებული ზარალი და დანაკარგები ბევრად სჭარბობს ძვირ, მაგრამ მაღალხარისხიან ცოდნაზე გაღებულ ხარჯებს. მეტიც, ხშირად თავს ვინონებთ, რომ საქართველო იაფი მუშახელის გამო მიმზიდველია უცხოელ ინვესტორთათვის და გვაეინყდება, რომ იაფი მუშა-ხელი დაბალ კვალიფიკაციას, დაბალ შემოსავალს ნიშნავს, დაბალი შემოსავალი კი-ცხოვრების დაბალ დონეს, სიღარიბეს. ხაზგასასმელია, ისიც, რომ დაბალკვალიფიციური მუშაკი (იაფი მუშა-ხელი) და ინოვაციები, მონინავე ტექნიკა-ტექნოლოგია შეუთავსებელი მოვლენებია, რაც ბუნებრივად აფერხებს პროგრესს და ცოდნაზე დამყარებული ეკონომიკის მშენებლობას⁷.

რა არის საჭირო იმისთვის, რომ თავიდან იქნას აცილებული 'მეცნიერულ-ტექნიკური ცოდნის მორალური მოძველების~ სავარაუდო შედეგები? ამ პრობლემების მოგვარებისათვის საჭიროა რიგი ღონისძიებათა გატარება:

-მაღალი კვალიფიკაციის სპეციალისტების მომზადება შეუძლებელია მაღალი დონის უმაღლეს სასწავლებლების ფუნდამენტური რეფორმირების გარეშე. პირველ რიგში, სახელმნიფომ უნდა იზრუნოს იმაზე, რომ მოძველებული განათლების მქონე მომსახურე პერსონალი არ დარჩეს სამუშაო ადგილების გარეშე, რისთვისაც აუცილებელია პერმანენტულად ხდებოდეს მათი გადამზადება;

-ასევე აუცილებელია უცხოური გამოცდილების, ცოდნის გაზიარებაც; ჩვენს ქვეყანაში უნდა ჩამოვიდნენ უცხოელი, კვალიფიციური კადრები, რათა მათ გაუზიარონ საკუთარი ცოდნა ქართველ კოლეგებს.

-მეცნიერულ-ტექნიკური ცოდნის განახლება-კვლავწარმოება დიდ ხარჯებთანაა დაკავშირებული. ამ მიმართულებით ინვესტიციების როლი უაღრესად დიდია. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია შიდა ინვესტიციები. მაგრამ. მაგრამ ეს სრულებითაც არ ნიშნავს უარი ვთქვათ უცხოურ ინვესტიციებზე.

ამიტომ ხელისუფლებისათვის ეს საქმიანობა უნდა გახდეს ეკონომიკური პოლიტიკის მთავარი შემადგენელი ნაწილი. ამ კუთხით მთავრობაში შესამუშავებელია ადგილობრივი ინვესტიციების წამახალისებელი სტრატეგია, რათა ისინი საბოლოო ჯამში ზოგიერთ დარგში, სფეროში სჭარბობდეს უცხოურ ინვესტიციებს. ყოველივე ეს გამომდინარეობს წარმოების სოციალური მიზნის ფილოსოფიის, სოციალურად ორიენტირებული საბაზრო ეკონომიკის მოთხოვნებიდან. ამასთან სასურველია ინვესტიციები უპირატესად წარიმართოს ინტელექტუალური, ადამიანური კაპიტალის, ცოდნის განსავითარებლად. ცოდნის ჩამოყალიბების სფეროში მორალური მოძველების საკითხი პირველ რიგში იმიტომ არის გასათვალისწინებელი, რომ სწორედ აქ, სანყის ეტაპზე იწყება მეცნიერულ-ტექნიკური ცოდნის მორალური მოძველება და შემდეგ იგი აშკარა გამოხატულებას პოულობს საწარმოებში ფუნქციონირებად ტექნიკასა და ტექნოლოგიაში. გამომდინარე აქედან, პრობლემის მოგვარება უნდა დავიწყოთ არა წარმოების სფეროში, არამედ იდეის, ცოდნის ფორმირების პროცესში, გნებავთ სტუდენტთა და მოსწავლეთა აუდიტორიებიდან.

დასკვნა

ამრიგად, ეკოლოგიასა და ეკონომიკის განვითარებას შორის მჭიდრო კავშირია. ეკოლოგიურ პრობლემებს უდიდესი გავლენის მოხდენა შეუძლია ეკონომიკის ზრდასა და განვითარებაზე, თავის მხრივ ეკონომიკის წარმართვას ბუნებისდაცვითი მოთხოვნების გათვალისწინებით/არგათვალისწინებით ასევე დიდად შეუძლია არსებული გარემოს შეცვლა. ამრიგად, ეკოლოგიურ-ეკონომიკური პრობლემების გადაწყვეტაში სახელმწიფოს როლი უაღრესად დიდია, ვფიქრობთ, საბოლოო ჯამში, პრობლემის მოგვარების გასაღები თანამედროვე საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისი მეცნიერულ-ტექნიკური ცოდნის შეძენის სფეროშია, ვინაიდან განათლება განვითარების ფუნდამენტური ფაქტორია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Solar panels for businesses: does commercial solar make sense?" – <https://news.energysage.com/commercial-solar-benefits-for-business/>;

2. გრეგორ მენქიუ, ეკონომიკის პრინციპები, მეორე ქართული გამოცემა „დიოგენე“, 2008, გვ.11;

3. იქვე, გვ.12;

4. (http://pgie.tsu.ge/contentimage/konferenciebi/2017_.pdf);

5. https://gahp.net/wp-content/uploads/2019/12/PollutionandHealthMetrics-final-12_18_2019.pdf?fbclid=IwAR0cbCyi9qnXCyiYZ1d8Diq5K5a9nh1jOg-UfW2xgX013XeizMtA1NeGGL4

6. ჟურნალი „კომენტარი“, 2003წ. #1, გვ-40;

7. ჟურნალი „ეკონომიკა“, N7-9, 2014 წ. გვ.24;

REFERENCES:

1. Solar panels for businesses: does commercial solar make sense?" – <https://news.energysage.com/commercial-solar-benefits-for-business/>;

2. Gregory Mankiw, Principles of Economics, 2nd Georgian Edition , “Diogene”, 2008, p.11;

3. Gregory Mankiw , Principles of Economics , 2nd Georgian Edition , “Diogene”, 2008, p.12;

4. (http://pgie.tsu.ge/contentimage/konferenciebi/2017_.pdf);

5. https://gahp.net/wp-content/uploads/2019/12/PollutionandHealthMetrics-final-12_18_2019.pdf?fbclid=IwAR0cbCyi9qnXCyiYZ1d8Diq5K5a9nh1jOg-UfW2xgX013XeizMtA1NeGGL4

6. Journal “Comment”, 2003y. #1, p. 40;

7. Journal “Economics”, N7-9, 2014y. p.24;

THE ROLE OF GOVERNMENT IN SOLVING SOCIO-ECONOMIC AND ECOLOGICAL PROBLEMS

Revaz Shengelia,

PhD, GTU, Professor,

economica_2008@yahoo.com

Zhuzhuna Tsiklauri-Shengelia,

PhD, GTU, Professor,

tsiklauri-shengelia@gtu.ge

Natia Shengelia,

PhD, GTU Associate Professor;

Lublin University of Technology, Invited Professor

natia.shengelia@oxfordbrookes.net

RESUME

In the article there is discussed the dialectic connection between ecology and economics, the role of state in solving ecological problems, there are also characterized some unfavorable conditions existing in the Georgian economy and the ways of its improvement. Additionally, the objective existence of one of the main hindering factors for economic growth and development- the morally outdated scientific and technical knowledge (S&TK) is highlighted; The role of employees from the field of education to improve the unfavorable situation in the economy and further progress of the country is presented. Moreover, much attention is paid to the sharp features of accumulation and usage of scientific-technical knowledge and physical capital in view of obsolescence. Hence the extremely large role of scientific-technical knowledge for economic growth and development is shown.

Key words: socioeconomics, physical investment, ecology, moral obsolescence, economic development.